

ศึกษาผู้นำในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารประเทศ ในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา Study The Leader to Apply Buddha-Dharma Principle in Country Administration in Sukhothai Era and Ayutthaya Era

สุเทพ เฮงจินดา*
Suthep Hengjinda*
นักวิชาการอิสระ*
Independent Academic*

บทคัดย่อ

หลักพุทธธรรมกับผู้นำประเทศ นั้นมีปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างกันและกันในลักษณะที่ผู้นำได้นำมาใช้ในการบริหารและปกครอง ตั้งแต่อดีต ในประเทศไทยก็มีหลักฐานปรากฏให้เห็นตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย ในยุคพ่อขุนรามคำแหง ในยุคพระมหาธรรมราชาลิไท สมัยอยุธยา ในยุคสมเด็จพระนเรศวร ในยุคพระเจ้าทรงธรรม โดยวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการสร้างระเบียบทางสังคม และเป็นเครื่องมือชี้้นำจริยธรรม โดยมีฐานคติที่ว่า เมื่อผู้นำประเทศและประชาชน มีจิตใจสูงเปี่ยมล้นด้วยศีลธรรม จริยธรรม และยึดมั่นในหลักพุทธธรรม ประเทศย่อมสงบสุขมีความมั่นคงตามมาและยังเป็นการช่วยรักษาอำนาจการบริหาร (ปกครอง) ประเทศของผู้นำให้มั่นคง

คำสำคัญ : ผู้นำ, หลักพุทธธรรม, การบริหารประเทศ.

Abstract

It is apparent that the relation between the Buddha-Dharma principle and the leaders of the country is in the form that the leaders have been using such principle to administrate and rule the country beginning from the past. In Thailand, there is evidence indicating that it had begun in the Sukhothai era, continuing from King Ram Khamhaeng era, King Maha Thammaracha I (Li Thai) era, Ayutthaya Era, King Naresuan era, and Songthamara. The key objectives of Buddha-Dharma Principle application are to set out the social regulation and to use the principle as a tool for guiding morality, with the assumption that when the leaders and the citizens are high-minded, have morality and ethics, and hold on to the Buddha-Dharma principle, the country will be peaceful and stable. Apart from that, it is a way to securely retain the administrative (ruling) power of the leaders.

Keywords : Leader, Buddha-Dharma principle, country administration.

บทนำ

หลักพุทธธรรมกับรัฐ นั้นปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน มีปรากฏให้เห็นตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าท่านเริ่มการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ ตั้งแต่สมัยพุทธกาล พุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญต่อกันตลอดมา

ประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่าหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนามีความสัมพันธ์หรือมีความเกี่ยวข้องกับการบริหาร(ปกครอง)แบบจารีต ที่ผู้นำได้อธิปไตยปฏิบัติกันมา ผู้นำในแต่ละยุคก็จะมีผู้นำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นกลยุทธ์ในการบริหารประเทศอยู่ตลอด เพื่อช่วยในการสร้างระเบียบสังคม และขึ้นำในการสร้างจริยธรรมให้แก่คนในสังคม ดังที่มีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสถาบันศาสนา ที่มีในทุกยุคสมัย โดยผู้นำที่สำคัญในแต่ละยุคก็จะมีผู้นำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการบริหาร(ปกครอง)คน ให้เห็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงยุคปัจจุบัน

บทความนี้ จะกล่าวถึง ความเป็นมาของผู้นำในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหาร(ปกครอง)ประเทศ ในสมัยสุโขทัย คือ พ่อขุนรามคำแหง และพระมหาธรรมราชาลิไท สมัยอยุธยา คือ สมเด็จพระนเรศวร และพระเจ้าทรงธรรม

สมัยสุโขทัยในยุค พ่อขุนรามคำแหง

พ่อขุนรามคำแหง พระมหากษัตริย์หรือผู้นำประเทศสมัยสุโขทัย ทรงนำระบบการบริหาร(ปกครอง)แบบบิดาปกครองบุตรหรือพ่อปกครองลูกมาใช้ มีเหตุผลเชื่อได้ว่าพระองค์ได้ทรงนำหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการบริหาร(ปกครอง)ประเทศ เพื่อเสริมสถานะและความมั่นคงในอำนาจทางการเมืองของอาณาจักร(สมบูรณ์ สุขสำราญ.2534:37)ตามหลักทศ 6 โดยมีความคิดในการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือขึ้นำการสร้างจริยธรรมและเป็นหลักเกณฑ์ในการสร้างหรือจัดระเบียบในสังคม ให้แก่ประชาชน โดยมีเชื่อว่า เมื่อประชาชนมีจิตใจสูงเปี่ยมล้นด้วยศีลธรรม คุณธรรมและ มั่นคงในพุทธศาสนา และยึดมั่นในหลักพุทธธรรม อาณาจักรย่อมสงบสุขและรุ่งเรือง (เกรียงศักดิ์ พิศนาคะ.2512:152) เพราะเมื่อสังคมมีความเรียบร้อย ประเทศก็จะมีคามมั่นคงตามมาด้วย

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงใช้พุทธศาสนาเป็นอุปกรณ์ครองใจชาวเมืองโดย การเปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้เข้ามาทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนพลเมือง และผู้นำทางการบริหารปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์ทรงสร้างพระแท่นมนังคศิลาอาสน์ ไว้ท่ามกลางดงตาล เมืองสุโขทัย เพื่อนิมนต์ให้พระสงฆ์มาแสดงธรรมในวันพระ และแม้พระองค์ก็ทรงแสดงเองอยู่ เองนี้เอง ทั้งนี้ จึงถือว่าทรงนำพระพุทธรูปมาเป็นประโยชน์แก่การปกครอง ถ้ากล่าวว่าการเมืองคือการปกครองรัฐ การเมืองคือความสงบสุขของประชาชนแล้ว การสร้างพระแท่นมนังคศิลาอาสน์ของพ่อขุนรามคำแหงก็อาจได้ชื่อว่าเป็น พระแท่นการเมือง (เทพ สุนทรศารทูล.2531:42-43)

ลักษณะการบริหารประเทศ(ปกครอง) ในยุคของพ่อขุนรามคำแหง เป็นการบริหารและปกครองแบบที่เรียกว่า แบบบิดาปกครองบุตรหรือพ่อปกครองลูก ดังกล่าวสอดคล้องกับคุณค่าทางจริยธรรมของพุทธศาสนาที่ได้จัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบิดา มารดากับบุตร ตลอดจนแยกแยะสิทธิและหน้าที่ของทั้ง 2 ฝ่ายไว้อย่างชัดเจน เช่น ความเชื่อฟัง กตัญญูกตเวที ตอบแทนคุณบิดามารดาตามหลักทศ 6 ของพุทธศาสนา (Siddhi Butr-Indr.1973:149-150) ற்பความคิดที่ว่าหลักพุทธธรรมเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการสร้างระเบียบทางสังคม และเป็นเครื่องมือขึ้นำจริยธรรม ของผู้นำประเทศนั้น สามารถอธิบายได้จากพระราชจริยวัตรของพระองค์ในการทะนุบำรุงพระศาสนา และสิ่งที่แสดงให้เห็น คือการพยายามจัดกิจกรรม เผยแพร่ และให้การอุปถัมภ์ พุทธศาสนาและคณะสงฆ์อย่างต่อเนื่อง เช่น ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง พระองค์มิเพียงแต่ทรงเป็นพุทธมามกะอุทิศตนให้กับพุทธศาสนาเท่านั้น แต่พระองค์ได้เสด็จออกอบรมสั่งสอนธรรมให้แก่ประชาชนเป็นประจำ และนอกจากนี้ยังทรงจัดให้พระภิกษุสงฆ์ออกสั่งสอนหลักพุทธธรรมแก่ประชาชนในวันพระอีกด้วย

เรื่องทศ 6 มีใจความที่สำคัญก็คือ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต).2545-191-197)

- 1) ปุริตถิมทศ ทศเบื้องหน้า ได้แก่ มารดาบิดา
- 2) ทักขิมทศ ทศเบื้องขวา ได้แก่ ครูอาจารย์
- 3) ปัจฉิมทศ ทศเบื้องหลัง ได้แก่ บุตรภรรยา
- 4) อุตตรทศ ทศเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย
- 5) เภฏฐิมทศ ทศเบื้องล่าง ได้แก่ คนรับใช้และคนงาน
- 6) อุปริมทศ ทศเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์

หลักพุทธธรรมเรื่องทศ 6 นี้ถือเป็นการสอนหรือชี้แนะทางจริยธรรมให้มนุษย์หรือคนหรือประชาชนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมให้ปฏิบัติต่อกัน เพื่อสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน

สรุปได้ว่า ในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้นำประเทศนั้นท่านได้นำหลักพุทธธรรมเรื่องหลักทศ 6 มาใช้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ควรปฏิบัติต่อกันในทางที่ดีงาม เพื่อไม่ให้เกิดการกดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือเอารัดเอาเปรียบกัน และเป็นการบอกถึงหน้าที่ของบุคคลในสังคมที่ควรปฏิบัติต่อกัน เป็นการชี้แนะทางจริยธรรมที่ดีซึ่งถือได้ว่าเป็นการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างแท้จริง เพราะทำให้ประเทศสงบสุขและยังมีความมั่นคงตามมา การบริหารและปกครองแบบที่พ่อขุนรามคำแหงนำมาใช้นี้ถูกเรียกว่า เป็นระบบการบริหาร(ปกครอง)แบบบิดาปกครองบุตรหรือพ่อปกครองลูกนั่นเอง

สมัยสุโขทัยในยุค พระมหาธรรมราชาลิไท

ในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท รูปแบบการบริหาร (ปกครอง) ประเทศของสุโขทัยได้รับอิทธิพลจากลัทธิฮินดูมากขึ้น พระองค์ทรงรอบรู้ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ และนำมาใช้ในการบริหารประเทศด้วย เช่นในพิธีราชาภิเษก ซึ่งพระองค์ได้นำระเบียบแบบแผนพิธีพราหมณ์มาใช้ ในทางพุทธศาสนา พระองค์ได้ประกาศตนเป็นพระมหาธรรมราชา ซึ่งหมายถึงความเป็นพระราชผู้ทรงธรรมอันยิ่งใหญ่ ในรัชสมัยของพระองค์เป็นยุคสมัยที่พุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์ทรงให้ความอุปถัมภ์พุทธศาสนา ทรงศึกษาพระไตรปิฎก และทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกอีกเช่นกันที่ได้รับการบันทึกในหลักฐานว่าได้ถวายที่ดิน และข้าพระ ซึ่งอาจจะเป็นพวกเชลยศึกให้แก่วัด (A.B. Griswold and Prasert na Nagara.1975:48-60) ถือปฏิบัติต่อมาจนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระมหาธรรมราชาลิไท ได้ตัดสินพระทัยออกผนวชในพระพุทธศาสนา ณ วัด ป่ามะม่วง และแนวทางนี้ได้กลายเป็นแบบแผนปฏิบัติให้แก่กษัตริย์ในยุคต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ ต้องออกผนวชในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้ทำหน้าที่เชื่อมสมานให้พระพุทธศาสนากับ สถาบันทางการเมืองมีความเกี่ยวข้องและใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำ หลักการพระพุทธศาสนา เช่น ทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ และจักรวรรดิวัตร มาออกแบบ เป็นแนวปฏิบัติสำหรับพระราช หรือผู้ปกครอง จนทำให้พระองค์ได้รับการขนานพระ ปรมากิไยว่าพระมหาธรรมราชา (บังอร ปิยะพันธ์.2538:71) ซึ่งการออกผนวชของพระองค์นั้น นับเป็นการปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญมาก เพราะนอกจากตามความเชื่อของพุทธศาสนาที่ว่าผู้ที่บวชได้รับการยกย่องและมีคุณสมบัติที่สูงส่งกว่าบุคคลทั่วไปแล้ว การเสด็จออกผนวชของพระองค์ยังใช้เป็นเงื่อนไขของอำนาจทางการเมืองและการปกครองได้อีกด้วย เพื่อสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงในอำนาจการบริหาร (ปกครอง) ประเทศ (สมบุญ สุขสำราญ.2534:36-43

พระมหาธรรมราชาลิไทประสบความสำเร็จในการใช้พุทธศาสนาเป็นสื่อในการดึงอำนาจแว่นแคว้นทางเหนือมาสมาธิภักดิ์หรืออย่างน้อยมาเป็นมิตร เพื่อดุลอำนาจกับอยุธยาและต่อปัญหาประเทศราช พระองค์ได้ใช้

หลักหลักอหิงสธรรมและ หลักพรหมวิหาร 4 ในการแก้ไขปัญหา ด้วยการให้คำรับรองว่าจะบริหาร(ปกครอง) ประเทศราชด้วยความยุติธรรม (A.B. Griswold and Prasert na Nagara.1975:57)

นอกจากการใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่สอนเรื่องกรรม เป็นหลักในการบริหารประเทศ และสร้างฐานอำนาจทางการบริหาร(ปกครอง)ของอาณาจักรแล้ว พระมหากษัตริย์ไทยยังได้ทรงนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงเพื่อประโยชน์ในทางการเมือง และเสริมอำนาจการบริหารประเทศของพระองค์ด้วย ไตรภูมิพระร่วง หรือ เทวภูมิ กถา ซึ่งเป็นผลงานที่ทรงประมวลจากสาระในคัมภีร์บาลิกว่า 30 คัมภีร์ทั้งพระไตรภูมิ อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษ ในไตรภูมิพระร่วงได้มีการเน้นย้ำถึงลักษณะของชีวิตที่เป็นกระแสเวียนว่ายตายเกิดในไตรภพ สอนเรื่องกรรมและผลของกรรมให้รู้สึกละอายชั่วกลัวบาป (สุภาพรณ ณ บางช้าง.2535:37) เนื้อหาหลักของไตรภูมิพระร่วงอยู่ที่การอธิบายโครงสร้างของจักรวาลการเปลี่ยนแปลงของจักรวาล ความสัมพันธ์ระหว่างความดีและอำนาจกฎแห่งกรรมที่จุดหมายปลายทางในชีวิตของมนุษย์ทุกคนได้ถูกกำหนดมาแล้ว ไตรภูมิพระร่วงได้แบ่งโลกออกเป็นสามโลก ซึ่งจะแบ่งเป็นชั้น ๆ ตั้งแต่สูงสุดจนต่ำสุดได้ถึง 31 ชั้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ

(1) เจตนาของการอ้างใช้กรรมดี กรรมชั่ว บาป บุญ เพื่อวางกฎระเบียบแบบแผนที่ดีของสังคม ให้ประชาชนอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี สังคมก็จะสงบสุขเรียบร้อยและง่ายต่อการบริหารและปกครอง

(2) ความคิดเกี่ยวกับการลงโทษตามความดี ความชั่ว เป็นการครองใจประชาชนไม่ให้ต่อต้านกฎเกณฑ์ของสังคม และทำลายอำนาจของผู้นำ

(3) การได้รับโทษเมื่อกระทำชั่วหรือบาปนั้น จะแบ่งแยกตามสถานะของบุคคล เช่นผู้นำกับผู้ที่ปกครอง พระสงฆ์กับฆราวาส กระทำผิดจะได้รับโทษไม่เท่ากัน เป็นการคุ้มครองไม่ให้กล้ากระทำความผิด

สรุปได้ว่า ในสมัยของพระมหากษัตริย์ไทย นั้นพระองค์ได้นำหลักพุทธธรรมที่สอนเรื่องกรรมมาใช้ในการบริหารและปกครองประเทศของพระองค์โดยการทรงแต่งขึ้นเป็นนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงและท่านยังเสด็จออกผนวชซึ่งการออกผนวชของพระองค์นั้น นับเป็นการปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญมากในยุคนั้นเพราะความเชื่อของพุทธศาสนาที่ว่าผู้ที่บวชได้รับการยกย่องและมีคุณสมบัติที่สูงส่งกว่าบุคคลทั่วไป การเสด็จออกผนวชของพระองค์ยังใช้เป็นเงื่อนไข เพื่อสร้างความชอบธรรมและความมั่นคงในอำนาจการบริหารและปกครองประเทศ และ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกอีกเช่นกันที่ได้รับการบันทึกในหลักฐานว่าได้ถวายที่ดิน และข้าพระซึ่งอาจจะเป็นพวกเชลยศึกให้แก่วัด และมีการถือปฏิบัติสืบต่อมาจนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สมัยอยุธยาในยุค สมเด็จพระนเรศวร

จากประวัติศาสตร์การสู้รบในสงครามยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาของประเทศพม่า ใน พ.ศ. 2135 ขณะที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงนำทัพ พร้อมด้วยสมเด็จพระเอกาทศรถ ได้เกิดความโกลาหลขึ้นระหว่างทหารพม่ากับทหารของพระยาศรีไสยณรงค์ ทำให้ช้างทรงของทั้งสองพระองค์ที่กำลังตกมันวิ่งเข้าไปท่ามกลางกองทัพอัศวิน ซึ่งเป็นผลให้แม่ทัพนายกองไม่สามารถติดตามขบวนเสด็จได้ทัน สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงได้ทรงแก้ไขสถานการณ์จนสามารถฟันอังสะขวาของพระมหาอุปราชาขาดสิ้นพระชนม์บนคอช้าง และเป็นผลให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้รับชัยชนะในการรบครั้งนี้

อย่างไรก็ตาม เมื่อพระองค์เสด็จกลับถึงพระนครแล้ว ทรงโหม่นสนที่ไม่สามารถจะตีกองทัพข้าศึกให้แตกพ่ายเช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นมาในอดีต ตัวแปรสำคัญเกิดจากการที่กองทัพท้าวพระยาไม่สามารถตามเสด็จไปจนทันการสู้รบพร้อมกันตามรับสั่ง จึงให้ลูกขุนพิจารณาพิพากษาโทษแม่ทัพนายกองตามกฎอัยการศึกโดยตัดสินให้พระยาศรีไสยณรงค์มีความผิดในฐานะฝ่าฝืนพระบรมราชโองการ และตัดสินให้เจ้าพระยาจักรี พระยาพระคลัง

พระยาเทพอรชุน พระยาพิชัยสงคราม และพระยารามคำแหง มีความผิดฐานละเลยไม่ตามเสด็จให้ทันตามรับสั่งสำหรับโทษที่ได้รับจากการทำผิดในครั้งนี้คือ โทษประหารชีวิต แต่ให้จองจำแม่ทัพทั้ง 6 นายจนกว่าจะผ่านพ้นวันพระ จึงทำให้ดำเนินการประหารชีวิตตามคำพิพากษา

จุดเปลี่ยนที่สำคัญในประเด็นนี้เกิดจากการที่สมเด็จพระพนรัตน์วัดป่าแก้ว กับพระราชาคณะ รวม 25 รูปตระหนักรู้ว่า บ้านเมืองกำลังเผชิญหน้ากับศัตรูที่กำลังเข้ามารุกราน ฉะนั้น จึงเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาชีวิตของไพร่พล อีกทั้งมุ่งหวังให้เกิดความปรองดองของชนชนปกครองในสังคมเพื่อรวมพลังต่อสู้กับข้าศึก จึงตัดสินใจเข้าไปทำหน้าที่ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับเหล่าแม่ทัพนายกอง โดยสมเด็จพระพนรัตน์ได้ถวายพรเพื่อกระตุ้นพระองค์ให้ตระหนักถึงชัยชนะว่า สมเด็จพระบรมพิตร์พระราชสมภารเจ้ามีชัยแก่ข้าศึก เหตุไฉนข้าราชการทั้งปวงจึงต้องราชทัณฑ์เล่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตรัสตอบว่า

“นายทัพนายกองเหล่านี้มันกลัวข้าศึกมากกว่ากลัวโยม ให้แต่โยมสองคนพี่น้องฝ่าเข้าไปในท่ามกลางข้าศึก จนได้ทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาต่อมีชัยชนะกลับมาจึงได้เห็นหน้ามัน นี่หากว่าโยมยังไม่ถึงที่ตาย หาไม่แผ่นดินก็จะเป็นของชาวหงสาวดีเสียแล้ว เพราะเหตุนี้โยมจึงให้ลงโทษมันตามกฎหมายอาญาศึก” สมเด็จพระพนรัตน์ จึงถวายพระพรว่า อาตมาภาพพิเคราะห์ดู ข้าราชการเหล่านี้จะไม่กลัวพระราชสมภารเจ้านั้นหาไม่ได้ เหตุทั้งนี้เห็นจะเผอิญเป็นเพื่อจะให้พระเกียรติยศพระราชสมภารเจ้าเป็นมหัศจรรย์ดอก และแสดงเหตุผลให้ฟัง

เมื่อสมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าได้ทรงฟังสมเด็จพระพนรัตน์ถวายวิสัยกว้างขวางออกพระนามสมเด็จพระบรมอัครโมลีโลกครั้งนั้น ระลึกถึงพระคุณนามอันยิ่งก็ทรงพระปิติโสมนัสตื่นเต็มกมลหฤทัยปราโมทย์ ยกพระกรประณมเหนือพระอุตตมางคสิโรตม์ มั่นสการแย้มพระโอษฐ์ว่า สาธุ สาธุ พระผู้เป็นเจ้าว่านี้ควรหนักหนา

จึงใช้โอกาสดังกล่าวถวายพระพรเพื่อขอพระราชทานอภัยโทษแก่แม่ทัพนายกองว่า อาตมาภาพพระราชาคณะทั้งปวงเห็นว่า ข้าราชการซึ่งเป็นโทษเหล่านี้ก็ผิดหนักหนาอยู่แล้ว แต่ทว่าได้ทำราชการมาแต่ครั้งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชและสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ทั้งทำราชการในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทของพระราชสมภารเจ้าแต่เดิมมาดุจพุทธบริษัทของสมเด็จพระบรมครูก็เหมือนกัน แต่การเจรจาดังกล่าว สมเด็จพระนเรศวรทรงวางเงื่อนไขสำคัญเพื่อเป็นข้อแลกเปลี่ยนว่า พระผู้เป็นเจ้าขอแล้วโยมก็จะถวาย แต่ทว่าจะต้องให้ไปตีเอาเมืองตะนาวศรีเมืองทวายแก้ตัวก่อน (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงราชธานุภาพ.2517:138-151)

สรุปได้ว่า สมเด็จพระพนรัตน์ จึงสามารถช่วยชีวิตทหารเป็นจำนวนมากไว้ได้ จากเหตุการณ์ที่สมเด็จพระนเรศวรทรงพระราชอภัยโทษแก่แม่ทัพและนายกองคนสำคัญ แล้วให้ทำคุณเพื่อไถ่โทษในครั้งนี้ก็นับได้ว่าท่านได้ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม ข้อทาน ก็คือการให้ทานอันยิ่งใหญ่คือชีวิต คนถึง 6 คน และยังเป็นการช่วยรักษาความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติอีกด้วยเพราะแม่ทัพเหล่านั้นเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศมากในขนาดนั้นเลยทีเดียว

สมัยอยุธยาในยุค พระเจ้าทรงธรรม

พระเจ้าทรงธรรม เป็นพระราชโอรสในสมเด็จพระเอกาทศรถกับพระสนมชาวบางปะอิน เดิมบวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดระฆัง มีความรอบรู้ทางด้านพระไตรปิฎกมาก จนได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม อนันตปรีชา มีผู้ที่นิยมท่านมาก รวมทั้งจมีนศรีเสารักษ์ยังได้ฝากตัวเป็นบุตรบุญธรรมของท่านด้วยในแผ่นดินของสมเด็จพระศรีสวภาคย์ จมีนศรีเสารักษ์และบรรดาลูกศิษย์ของท่านได้ชองสุ่มกันที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ แล้วจึงบุกเข้าไปยังพระราชวังหลวงและจับสมเด็จพระศรีสวภาคย์นำไปสำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ แล้วอัญเชิญพระ

พิมพ์ลัทธิมนต์ปริชาให้ลาลิกขาบท ขึ้นเสวยราชสมบัติแห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (มุลินธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุตา. นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย. 2554:132)

ในสมัยอยุธยา ปรากฏการณ์สำคัญประการหนึ่งก็คือการใช้พุทธศาสนาเพื่อความชอบธรรมในการชิงราชบัลลังก์ เช่น เมื่อพระเจ้าทรงธรรมชิงราชบัลลังก์จากรัชทายาทองค์ก่อน และประกาศตั้งตนเป็นกษัตริย์ (พ.ศ. 2153-2171) พระองค์ได้แสวงหาความชอบธรรมในการดำรงรักษาไว้ซึ่งอำนาจของพระองค์ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาเผยแผ่ และการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด ซึ่งในประเด็นนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายไว้ว่าพระมหากษัตริย์สามารถทำให้อำนาจนอกกฎหมายหรือการได้มาซึ่งอำนาจของพระองค์ในทางที่ผิดทำนองคลองธรรม ให้กลายเป็นความชอบธรรมได้ด้วยการสนับสนุนพุทธศาสนา สนับสนุนการศึกษาของพระสงฆ์และให้การอุปถัมภ์ด้านต่าง ๆ ชักชวนประชาชนให้เลื่อมใสและปฏิบัติธรรมในขณะเดียวกันก็ท้องพระมหากษัตริย์เองก็จะดำรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมและปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาเป็นนิจ(สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส.2514:273)

สรุปได้ว่า ในกรณีพระเจ้าทรงธรรมนี้ท่านเป็นผู้มีความรอบรู้ทางด้านพระไตรปิฎกมาก เพราะเดิมเคยบวชเป็นพระภิกษุอยู่หลายพรรษา ในกรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้หลักพุทธธรรมและพุทธศาสนาในการแสวงหาความชอบธรรมในการรักษาไว้ซึ่งอำนาจของพระองค์ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาเผยแผ่และการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และประกาศตนว่าจะ ดำรงตนอยู่ในหลักทศพิธราชธรรมในการบริหารและปกครองประเทศนั่นเอง

บทสรุป

หลักพุทธธรรมกับผู้นำของรัฐ ในสมัยสุโขทัย ในยุคของพ่อขุนรามคำแหง นั้นปรากฏหลักฐานว่าท่านได้นำหลักพุทธธรรมเรื่องทศ 6 มาใช้ในการบริหารและปกครองประเทศ โดยการนำระบบการบริหาร(ปกครอง) แบบบิดาปกครองบุตรหรือพ่อปกครองลูกมาใช้ เพื่อเสริมสถานะและความมั่นคงในอำนาจทางการบริหารและปกครองของอาณาจักร จนมาถึงในยุคสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไท พระองค์ได้นำหลักพุทธธรรมที่สอนเรื่องกรรมมาใช้ในการบริหารและปกครองประเทศ โดยการทรงแต่งตั้งขึ้นเป็นนิพนธ์ไตรภูมิพระร่วงและท่านยังเสด็จออกผนวช ซึ่งการออกผนวชของพระองค์นั้น นับเป็นการปฏิบัติเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญมากในยุคนั้น เพราะความเชื่อของพุทธศาสนาที่ว่าผู้ที่บวชได้รับการยกย่องและมีคุณสมบัติที่สูงส่งกว่าบุคคลทั่วไป การเสด็จออกผนวชของพระองค์ยังใช้เป็นเงื่อนไข เพื่อสร้างความชอบธรรมและรักษาอำนาจความมั่นคงในการบริหารและปกครองประเทศ

ในสมัยอยุธยา จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์การสู้รบในสงครามยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาของประเทศพม่า แล้วทรงพระราชอภัยโทษแก่แม่ทัพและนายกองคนสำคัญ แล้วให้ทำคุณเพื่อไถ่โทษในครั้งนี้นั้นถือได้ว่าท่านได้ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม ข้อทาน ก็คือการทำทานอันยิ่งใหญ่ คือชีวิตคน ถึง 6 คน และยังเป็นการช่วยรักษาความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติอีกด้วยเพราะแม่ทัพเหล่านั้นเป็นกำลังที่สำคัญของประเทศมากในขนาดนั้นเลยก็ว่าได้ ในยุคสมัยของพระเจ้าทรงธรรม ในกรณีนี้แสดงให้เห็นถึงการใช้หลักพุทธธรรมและพุทธศาสนาในการแสวงหาความชอบธรรมในการรักษาไว้ซึ่งอำนาจของพระองค์ด้วยการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาเผยแผ่และการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาอย่างเคร่งครัด และประกาศตนว่าจะดำรงตนอยู่ในหลักทศพิธราชธรรมในการบริหารและปกครองประเทศ

บรรณานุกรม

เกรียงศักดิ์ พิทยานะ. **ไทยห้ายุค**. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ. 2512

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. **พระประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช**. กรุงเทพฯ : เจริญรัตน์การพิมพ์. 2517

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **ประมวลพระนิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย: 2514

สมบูรณ์ สุขสำราญ. **รายงานผลการวิจัยเรื่องพุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง : กรณี เปรียบเทียบประเทศไทย ลาว และกัมพูชากรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2534**

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. **นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์. 2554
พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. 2545

สุภาพรณ ฦ บางช้าง. **พุทธธรรมที่เป็นรากฐานของสังคมไทย ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535

บังอร ปิยะพันธุ์. **ประวัติศาสตร์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์. 2538

เทพ สุนทรสารทูล. **พระเล่านการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด. 2531

A. B. Griswold and Prasert na Nagara. **Kingship and Society at Sukhodaya .in Chanbge and Persistence in Thai Society**. (ed.by Skinner and Kirsch.) Ithaca: Cornell University Press. 1975

Siddhi Butr-Indr. **The Social Philosophy of Buddhism**. (Bangkok: Mahamakut Buddhist University) 1973